PER LA *PAU*

Núm. 36 - JUNY 2019
DIÀLEG EN SOCIETATS POLARITZADES

ARTICLES CENTRALS

Mediadors interns: diàleg des del cor del conflicte

Avila Kilmurray
Consultora de l'ONG The Social Change Initiative

El conflicte, sigui o no violent, redueix l'espai per a les converses obertes i sinceres. A Irlanda del Nord hi havia una cançó titulada "Diguis el que diguis, no diguis res" que resumia els temors presents en la societat. En les societats en què s'originen disputes, el més important és qui té l'última paraula o qui és capaç de fer la rèplica més ràpida (i, sovint, la més feridora) i no tant escoltar el que diu algú "de l'altra banda" . Tot es redueix a "guanyadors" i "perdedors", a "ells" i "nosaltres". No obstant això, a Irlanda del Nord (o al nord d'Irlanda o "als 6 comtats ocupats", ni tan sols ens posem d'acord en el nom), el conflicte violent va causar estralls i va destruir vides, per acabar, després de 30 anys, a la taula de negociacions. L'Acord de Divendres Sant (també anomenat Acord de Belfast) proporciona un marc per a l'avenç cap a la pau, encara que el procés de pau segueix sent fràgil.

El procés desenvolupat per arribar a les negociacions inclusives es va tirar endavant amb un gran esforç. A nivell internacional, hi havia alhora pressió, suport i entusiasme amb les mesures adoptades, però, en última instància, va ser necessari actuar internament per construir relacions i temptejar les opcions possibles. Això rarament s'aconseguia mitjançant el treball dels mediadors externs, sinó més aviat a través del paper dels interlocutors, individus locals als quals sovint es denominava *insider-outsiders* (actors interns-externs), persones que tenien credibilitat dins de la seva comunitat/grup, però que, al mateix temps, reconeixien que l'estancament polític necessitava l'aportació d'oxigen provinent de crítiques i idees externes. Un d'aquests *insider-outsiders*va assenyalar: "Els vells problemes requereixen que es plantegin noves

preguntes sobre ells".

Idealment, l'activista *insider-outsider* està impregnat de les posicions i matisos del "seu propi bàndol", però manté una sèrie de contactes exteriors de confiança que el connecten amb persones amb opinions i perspectives diferents. Pot participar en un procés que permet el flux de diferents punts de vista durant un període de temps i traduir la informació compartida en paraules que poden ser compreses pels grups involucrats. Les qüestions crítiques poden ser plantejades com a desafiament al relat dels grups establerts. Aquests desafiaments han de tenir en compte el que és assolible en un moment i un context determinats. L'enfocament de l'interlocutor és més efectiu que reunir persones amb punts de vista polítics oposats en el que sovint es converteix en una confrontació defensiva i antagònica. En canvi, l'*insider-outsider* està ben situat per prendre la temperatura de les reaccions a les qüestions i propostes crítiques i utilitzar aquesta valoració per avaluar el ritme del possible diàleg.

" Un bon interlocutor pot ajudar a evitar l'augment de l'antagonisme que es produeix com a resultat de les incomprensions i les males interpretacions "

Aclariment de posicionaments

L'altre paper important que poden jugar els interlocutors locals és ajudar a un grup polític a articular el seu posicionament polític en termes més clars de manera que es comuniqui millor amb els altres. En temps de conflicte, hi ha el perill que els activistes alineats amb un o altre bàndol considerin que els individus que són crítics amb el seu posicionament estan bojos o són dolents i no interactuïn amb persones amb opinions contràries. Un bon interlocutor, amb credibilitat i paciència i que mantingui un perfil baix, pot esbrinar quins són els punts poc clars o febles per tal d'ajudar a aclarir-los, tant per al públic interior com per a l'exterior. Pot plantejar les qüestions que preocupen als que són "a l'altre costat". Això pot ajudar a evitar l'augment de l'antagonisme que es

produeix com a resultat de les incomprensions i/o les males interpretacions (deliberades o no). Mentre que molts posicionaments en una societat immersa en el conflicte polític tendeixen a basar-se en les emocions, amb altres temes el focus d'atenció pot dirigir-se cap a les realitats econòmiques i socials. Quin tipus de societat tractem d'aconseguir? Quines seran les implicacions econòmiques del canvi constitucional? Quin serà l'impacte en els diferents sectors de la societat (agricultors, empresaris, treballadors de la indústria, pensionistes, etc.)?

Examinar les esperances i inquietuds del "preocupat segment mitjà" de la població local pot ajudar també a clarificar opcions, oportunitats i reptes. Hi ha sempre un segment de la població que dona suport fermament a un posicionament específic i hi ha un segon segment que sosté una visió oposada amb la mateixa fermesa, però nombrosos estudis sobre l'actitud de la societat suggereixen que hi ha fins a un 60% de la població que no està segura del seu posicionament o que canvia d'opinió en funció de les circumstàncies. Quines són les preguntes i les inquietuds d'aquest "preocupat segment mitjà"? I com fer que es parli d'elles en comptes d'afrontar-les sermonejant o fustigant aquesta població? Els líders locals de la societat civil ocupen una bona posició per explorar aquesta situació i per poder debatre amb aquells que mantenen posicionaments polítics fermament arrelats.

" Allà on la divisió política silencia les persones és important buscar mitjans per retornar la veu als que han quedat marginats a causa del conflicte "

Una iniciativa adoptada a Irlanda del Nord consistia en treballar amb una sèrie de comunitats d'"identitat única": nacionalistes/republicans o bé lleialistes/unionistes. Una vegada s'havien establert bones relacions de treball, es reunia a les diferents comunitats en una conferència conjunta en què els membres escoltaven i preguntaven a un grup d'experts externs. Les comunitats enfrontades no es preguntaven directament ni es confrontaven entre elles, sinó que escoltaven les preguntes

formulades pels representants de "l'altra" comunitat als experts externs, de tal manera que així s'assabentaven de quines eren les seves preocupacions i punts de vista, a més de sentir les respostes dels experts externs. Amb el temps, els representants de les comunitats van adquirir la confiança necessària per poder parlar directament sobre temes sensibles.

Crear espais per a nous suggeriments i idees

Allà on la divisió política silencia les persones és important buscar mitjans per retornar la veu als que han quedat marginats a causa del conflicte. Això es pot fer a nivell de la comunitat, especialment al voltant de preocupacions compartides (temes econòmics i socials) i no tant en relació amb temes polítics, que generen més divisions. Els grups de dones solen ser els primers que construeixen aquest tipus de relacions. No obstant això, són també possibles les iniciatives més ambicioses i a major escala. Quan Irlanda del Nord passava per un període de greu paràlisi política, es va establir la Comissió Opsahl, dirigida per la societat civil. Finançada per filantrops independents, la Comissió va ser creada (sota la presidència del professor noruec Opsahl) per demanar propostes de qualsevol grup, organització o individu d'Irlanda del Nord que volgués opinar sobre el futur de la regió. Es van rebre aportacions (tant en persona com per escrit) de persones que eren víctimes/supervivents de la violència, partits polítics, representants de l'Església, organitzacions paramilitars, grups esportius, empreses, sindicats i organitzacions comunitàries i de voluntariat, entre d'altres. Les sessions de la Comissió van tenir lloc en pobles i ciutats i es va elaborar un informe que reunia les diferents opinions per a la seva consideració. Aquest procés permetia que totes les opinions tinguessin el mateix pes i facilitava l'intercanvi d'informació.

Un model de consulta més recent, ben implementat a la República d'Irlanda, és l'enfocament de l'Assemblea de Ciutadans, en què un grup de ciutadans seleccionats a l'atzar participa en un debat facilitat sobre un tema polític complicat. En l'actualitat, hi ha una àmplia gamma d'estratègies de democràcia participativa que han estat provades sobre el terreny en diferents parts del món i que poden adaptar-se per crear espais de debat i diàleg en societats dividides. L'objectiu principal és reintroduir un element de complexitat en situacions que sovint són de joc de suma zero. La síndrome del "guanyador" i "perdedor" incrementa invariablement la tensió.

“ Mai és massa aviat per dissenyar i identificar estratègies i enfocaments per promoure un major enteniment des del cor del conflicte ”

Crear espais per al debat és un repte encara més gran quan es tracta d’interactuar amb parts interessades que es troben fora de la regió política en litigi. Els punts de vista i les opinions que es manifestaven a la Gran Bretanya i a la República d’Irlanda eren importants a l’hora de prendre decisions dins i sobre Irlanda del Nord. La British-Irish Association, una iniciativa independent de la societat civil, va organitzar trobades al llarg de molts anys, com van fer altres organitzacions. La realitat és que, encara que sovint resulti incòmode, les opinions dels països que estan darrere no poden ser ignorades. Com sovint repetia Nelson Mandela: “Si vols fer les paus amb el teu enemic has de treballar amb ell. Llavors es converteix en el teu company”. Certament això no resulta fàcil, especialment quan hi ha un desequilibri de poder en el període central del conflicte, però es tracta d’una idea important a tenir en compte a llarg termini.

Existeixen àrees potencials de compromís?

La mateixa paraula “compromís” pot posar els pèls de punta en una situació de profunda divisió política, però la realitat és que la societat és de naturalesa heterogènia i cal tenir en compte tots els punts de vista per arribar a qualsevol acord sobre la manera en què les persones poden viure juntes. Hi ha una sèrie d’opcions que poden facilitar el compromís. L’Acord del Divendres Sant/de Belfast, per exemple, preveu la doble ciutadania i la doble identitat nacional. La gent pot tenir un passaport britànic o un d’irlandès, o ambdós (un acord polític que actualment es veu afectat pel potencial Brexit). Es va disposar una Carta de Drets per a Irlanda del Nord, complementada amb una Carta de Drets per a l’illa d’Irlanda, tot això en el marc de la Convenció Europea de Drets Humans. Es van establir institucions i acords Nord-Sud (dins de l’illa d’Irlanda) i Est-Oest (entre les illes d’Irlanda i Gran Bretanya). En resum, es va fer tot el possible per proporcionar una identitat mixta i combinada i impulsar les possibilitats de cooperació transfronterera i mitigar les divisions. Les fortes estructures descentralitzades

(lamentablement inoperatives en l'actualitat) oferien una estructura política que facilitava les relacions dins i entre les comunitats a Irlanda del Nord. Si bé el procés d'implementació de l'acord de pau s'ha vist afectat per nombroses dificultats, la veritat és que quan les parts oposades es van reunir, hi va haver un reconeixement compartit de la necessitat de buscar el compromís i d'afavorir el pensament creatiu.

Una idea final: mai és massa aviat per dissenyar i identificar estratègies i enfocaments per promoure un major enteniment des del nucli del conflicte. Rares vegades oferiran solucions a curt termini, però poden ajudar a crear un procés que eviti el sorgiment de la violència que va omplir el buit polític que va turmentar Irlanda del Nord (el nord d'Irlanda) durant tantes dècades.

SOBRE L'AUTORA

Avila Kilmurray treballa actualment a The Social Change Initiative, una ONG internacional dedicada a enfortir l'activisme i la incidència de la societat civil en l'àmbit dels drets humans i els drets dels migrants i refugiats. Ha treballat a Irlanda del Nord des de 1975. Va ser membre de l'equip negociador de la Coalició de Dones per als Acords de Divendres Sant. Com a directora de la Community Foundation for Northern Ireland (1994-2014) va gestionar fons europeus de pau per a la reintegració d'expresos polítics, víctimes i supervivents de la violència. És membre de Fund for Ireland i diverses filantropies independents.

Fotografia d'Amber Creative Agency.

© Generalitat de Catalunya